

PRAWO KANONICZNE / CANON LAW

MARCIN SMERECZYŃSKI

PROCES PRAWOTWÓRCZY W PRAWIE KANONICZNYM

Wstęp

Proces prawotwórczy w prawie kanonicznym jest tematem bardzo szerokim, dotąd jednak słabo opracowanym. Dokonanie jego charakterystyki powinno być przydatne wielu osobom zainteresowanym tym tematem piastującym różne urzędy kościelne, jak i szeregowym wiernym. Ułatwi na pewno jego zrozumienie, co może się przełożyć na rozszerzenie dialogu społecznego pomiędzy wiernymi świeckimi i urzędnikami kościelnymi.

W artykule podjąłem się ustalenia stanu regulacji tworzenia prawa kanonicznego. Staram się przybliżyć przebieg tworzenia prawa w prawie kanonicznym i pokazać organy kompetentne w zakresie jego stanowienia. Organy te zapewne mają świadomość, że nie są absolutnie wolne w stanowieniu prawa, gdyż prawo kanoniczne zawsze winno być zgodne z prawem Bożym (objawionym i naturalnym)¹. Moim celem jest również ustalenie roli osób uczestniczących w tym procesie wraz z jego przebiegiem, co pozwoli na zobrazowanie przebiegu tego procesu od początku aż do finalnego „produktu”, którym jest akt prawny.

Istotną kwestią był dobór metody, która została wykorzystana w celu zgłębienia problematyki artykułu. Niniejsze opracowanie oparte zostało w większości na metodzie dogmatyczno-prawnej, a częściowo na metodzie porównawczej. Wybór tej metody pozwolił na wykazanie przebiegu tworzenia prawa w prawie kanonicznym. Metoda ta polega na analizie norm prawa kanonicznego, po przeprowadzeniu której wyciągnięto wnioski i ustalono możliwości uczestników tego procesu.

W artykule opisuję przebieg procedury prawotwórczej oraz omawiam pozycję prawodawcy oraz innych podmiotów, w tym osób uczestniczących lub mających możliwości uczestniczenia w procesie prawotwórczym w obrębie prawa kanonicznego.

MARCIN SMERECZYŃSKI – Akademia Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4715-8556>, e-mail: marcin.smereczynski@gmail.com

¹G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, przeł. S. Kobiałka, Kraków 1996, s. 44–49.

Przez osobę w prawie kanonicznym rozumie się przede wszystkim wiernego, a więc osobę należącą do Kościoła katolickiego, ale w niektórych normach osobą jest także inny chrześcijanin oraz osoba nieochrzczona. Osoba w niniejszym artykule to podmiot zainteresowany konkretnym rozwiązaniem w prawie kanonicznym. Najczęściej jest to wierny, który może być osobą świecką albo osobą duchowną, czasem może to być także podmiot niezwiązany formalnie z Kościołem.

1. Ogólne określenie procesu prawotwórczego

Tworzenie prawa jest procesem dość złożonym. Cechuje go formalizm, który powinien zapewniać jego przejrzystość, odpowiedni poziom i pożądany finalny efekt. Spełnienie wielu wymogów jednocześnie decyduje o tym, czy dany akt prawa będzie obowiązywał bądź też nie. Wypełnienie wszystkich wymaganych warunków stwarza możliwość powstania prawidłowego aktu normatywnego. Proces ten rozpoczyna się od podjęcia decyzji prawotwórczej przez kompetentny organ wyposażony w moc prawotwórczą. Winien on być formalnie spisany i konstruowany według ściśle określonej procedury, a także podany do wiadomości osób zainteresowanych i adresatów norm.

Tworzenie prawa w każdym systemie musi się odbywać przy respektowaniu określonych zasad². Zasady tworzenia prawa kanonicznego obowiązują wszystkie podmioty mające kompetencje w prawotwórstwie kanonicznym. Zasady tworzenia prawa to przede wszystkim reguły, które muszą zostać spełnione lub zachowane, aby można było mówić o skuteczności oraz ważności przygotowanego aktu.

W Kościele, pośród wiernych, konieczne jest poczucie stabilizacji zarówno jeżeli chodzi o normy prawne, poszanowanie dla ustanowionych reguł, jak i instytucji kościelnych. Poczucie to mają zapewniać ściśle określone zasady tworzenia prawa. Każdy zainteresowany wierny winien mieć możliwość poznania drogi tworzenia prawa, jakości produktu ostatecznego i zapewnienia realizacji postulatu dobra wspólnego. Tylko zachowanie określonych reguł i procedur daje przejrzystość porządku i systemu prawnego.

W stanowieniu prawa najistotniejszą rolę odgrywa prawodawca. Oprócz niego określoną rolę pełnią także inni wierni, czy to jako osoby świeckie, czy duchowne, które w tej procedurze spełniają istotną lub pomocną funkcję w wypełnianiu zadań prawodawcy.

---

² W prawie polskim zob. np. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. z 2002 r., poz. 283; Dz.U. z 2016 r., poz. 283 (ogłoszenie tekstu jednolitego „Zasad techniki prawodawczej”).

2. Zadania prawodawcy i możliwości osoby w każdym procesie prawotwórczym

Jak wspomniano, w każdym systemie prawa bardzo istotna jest rola prawodawcy. To prawodawca jest zdolny do tworzenia określonych norm prawnych, w których opisane są sytuacje hipotetyczne, określone dyspozycje, a także przewidziane sankcje za brak wykonania dyspozycji. Należy zauważyć, że działalność prawotwórcza wywodzi się z upoważnienia mającego źródło w innym akcie normatywnym wyżej stojącym w hierarchii praw. Z aktu normatywnego wynikają kompetencje prawotwórcze dla określonych organów wraz z ich ramami i zakresami umocowania. Pozwala to na uniknięcie dobrowolności w zakresie tworzenia prawa, a także powoduje konieczność jego tworzenia w sposób usystematyzowany tak w prawie świeckim, jak i kanonicznym³.

Proces prawotwórczy można opisać jako działanie umożliwiające konkretnym podmiotom (osobom), instytucjom, ustanawianie pewnych reguł, zasad, do których muszą się stosować odpowiednie podmioty (osoby fizyczne, prawne, wierni etc.). Stanowienie prawa jest procesem zorganizowanym, jawnym, w którym „prawodawca występuje w dwóch rolach: a) w roli organizatora prac prawodawczych – wtedy, gdy wskazuje podmioty wyposażone w kompetencje prawodawcze, wyznacza struktury organizacyjne, w jakich prawo ma być tworzone, tok prac prawotwórczych; b) w roli tego, który tworzy poszczególne akty normatywne, działając – jak należy oczekiwać – zgodnie z przyjętymi i wiążącymi go regułami prawodawczymi”⁴. Proces tworzenia prawa inicjowany jest formalnie przez konkretny podmiot posiadający kompetencje prawne w tym zakresie.

Tworzenie prawa przebiega w sposób mocno sformalizowany i tylko zachowanie określonych zasad i reguł postępowania prowadzi do powstania aktu normatywnego, który będzie skuteczny, funkcjonujący w przestrzeni prawnej i obowiązujący. Zakłada się, że im większy udział osoby w procesie prawotwórczym, tym większe poszanowanie dla rozwiązania, które ten akt zawiera. Przy uwzględnieniu jednak realnej partycypacji społeczeństwa/wiernych w tym procesie, np. wyborach czy głosowaniu, to widać, że jest on niewielki. Pojawiają się też głosy przemawiające przeciwko prawu uczestnictwa osób i nawołujące do zachowania postawy braku poszanowania prawa.

Rola osoby uzależniona jest od jej pozycji. Należy brać pod uwagę konieczność wykonywania zadań przez osobę zajmującą jakieś stanowisko lub zasiadającą w jakimś gremium, które musi dokonywać prace legislacyjne, czy też zainteresowaną tematyką lub chęcią dążenia ku dobru wspólnemu.

---

³ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, pod red. M. Haczkowskiej, Warszawa 2014, s. 432.

⁴ S. Wronkowska, *Polski proces prawotwórczy – między autonomią a polityką*, „Ius et Lex” 2005, nr 3, s. 196.

3. Zasady procesu prawotwórczego w prawie kanonicznym

Mechanizm tworzenia prawa kanonicznego jest regulowany przez wiele zasad. Wydanie aktu prawnego poprzedzone jest zawsze podjęciem decyzji przez kompetentny organ, który w tym zakresie posiada odpowiednią delegację. Uprawniony ustawodawca, hierarchiczność aktów prawa kanonicznego oraz odpowiednia procedura włącznie z kwestią promulgowania określonego aktu prawa kanonicznego stanowią trzon procesu, który tylko przy spełnieniu określonych reguł będzie skuteczny i prawidłowy. Brak uwzględnienia chociażby jednego z tych elementów skutkować będzie brakiem zachowania przepisanej formy, a tym samym może powodować nieważność aktu prawa kanonicznego.

Mając na uwadze powyższe, a także ustalenia kanonistów, można wskazać kilka zasad stanowienia prawa, które zawsze należy uwzględniać. Są to zasady: legalizmu, eklezjalności, hierarchiczności, terytorialności, pomocniczości, ochrony praw osoby, elastyczności (np. słusność kanoniczna czy epikeja) i promulgacji⁵. Wymienione zasady przenikają się wzajemnie i winny być uwzględniane nierozłącznie.

Zasada legalizmu to tworzenie nowego prawa w zgodzie z obowiązującym dotychczas prawem, zgodnie z kompetencjami poszczególnych podmiotów stanowienia prawa.

Prawo pochodzi od osoby, która posiada określone kompetencje w pewnym zakresie i poza nie wykraczać nie może. Prawo obowiązuje w określony hierarchicznie sposób. Niektórzy wyróżniają ponadto zasadę eklezjalności prawa, zgodnie z którą przy stanowieniu prawa należy uwzględniać eklezjologiczną naturę kościoła, o konieczności wzajemnego przenikania się prawa powszechnego i partykularnego⁶.

Przy działaniach prawotwórczych uwzględniać należy zakres kompetencji poszczególnych autorów norm prawa kanonicznego. W zależności od podmiotów stanowiących prawo obowiązuje ono powszechnie lub partykularnie. Ustawy kościelne są wydawane bądź dla całego Kościoła, bądź dla Kościoła partykularnego. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z ustawami powszechnymi, w drugim zaś – z ustawami partykularnymi.

Stanowienie prawa powszechnego wymaga wskazania autorów powszechnych aktów normatywnych⁷. Dla ustaw kościelnych byli to na początku apostołowie, a obecnie Papież. W bardzo prosty sposób pisał o tym prof. Tadeusz Pawluk⁸. Zgodnie z kan. 331–334 Papież ma władzę zwyczajną i bezpośrednią w stosunku

---

⁵ E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985, s. 97–99; M. Żurowski, *Prawo nowego przymierza*, Poznań 1989, s. 27–40; L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, przeł. I. Pękalski, Poznań 1999, s. 100–104 i 107–109.

⁶ L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, s. 100.

⁷ E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, s. 32–37.

⁸ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 116–117.

do całego Kościoła⁹. Na podstawie swej władzy Papież może wydawać nowe ustawy, zmieniać istniejące lub znosić dawne. Jedynie prawo naturalne i pozytywne prawo Boże określa granice władzy papieskiej. Zgodnie z kan. 336 Kodeksu prawa kanonicznego (KPK) powszechne prawo Kościoła wydawać może również Kolegium Biskupów. Kolegium Biskupów może to czynić tylko razem z papieżem. Jest to możliwe na dwa sposoby. Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. w kan. 337 postanawia: „§ 1. Władzę w całym Kościele Kolegium Biskupów wykonuje w sposób uroczysty na soborze powszechnym; § 2. Tę samą władzę wykonuje przez zjednoczoną działalność biskupów rozproszonych po świecie, która jako taka została przez Biskupa Rzymskiego zapowiedziana lub dobrowolnie przyjęta, tak żeby stała się prawdziwym aktem kolegiałnym”¹⁰.

W stanowieniu prawa partykularnego udział biorą: biskup diecezjalny, synod diecezjalny, prowincjonalny i plenarny, ale także może je stanowić Stolica Apostolska¹¹. Władza zwyczajna w kościołach partykularnych przysługuje biskupom diecezjalnym (kan. 391). Postanowienia ustawodawcze biskupa diecezjalnego są skuteczne tylko wobec tej części Kościoła, która należy do jego diecezji. Podobnie tylko on może zatwierdzać akty prawne pochodzące z prac na synodzie, zawarte w statutach, uchwałach, ale także w aneksach do statutów¹².

Synod diecezjalny zgodnie z kan. 460 KPK jest „zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu zgodnie z postanowieniami zamieszczonych poniżej kanonów”¹³. Podana w tym kanonie definicja synodu diecezjalnego określa ogólnie uczestników i zadania synodu. Jej treść jest zawarta w Kodeksie prawa kanonicznego (CIC) z 1917 r.¹⁴ (kan. 356) i dyrektorium *Ecclesiae imago*¹⁵. „Synod diecezjalny, zwoływany i kierowany przez biskupa, na który wzywa się duchownych, zakonników i świeckich, zgodnie z przepisami prawa, jest zgromadzeniem (zebraniem), na którym biskup – korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów (grup) wspólnoty diecezjalnej – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzoną sobie owczarnią, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego, wytyczając drogę i sposoby pracy apostolskiej

⁹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski*, Poznań 2022.

¹⁰ Szerzej kwestię tę omawiają autorzy w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, cz. 1, Lublin 1995, s. 14–20, 134–140.

¹¹ E. Szafronowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, s. 38–39.

¹² J. Przybyłowska, *Władza biskupa diecezjalnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2, s. 85.

¹³ KPK, kan. 460.

¹⁴ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 15.09.1917*, Romae 1917, AAS 9 (1917) II.

¹⁵ *Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium de pastoralis ministerio Ecclesiae imago*, 22.02.1973, Typis Polyglottis Vaticanis 1973. Tekst polski: Kongregacja Biskupów, *Dyrektorium Ecclesiae imago* na temat pasterskiej posługi biskupów, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawo-liturgiczne)*, oprac. E. Szafronowski, t. VI, z. 1, Warszawa 1975, s. 15–352.

w diecezji, rozwiązując trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzając dzieła i poczynania o charakterze ogólnym, korygując błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeśli takie ujawniają się w diecezji”¹⁶.

Podkreślenia wymaga możliwość udziału wiernych w pracach synodów plenarnych i prowincjonalnych. Uregulowania dotyczące tychże zostały przez ustawodawcę kościelnego wskazane w kan. 439–446 KPK. Synod plenarny jest zebraniem wszystkich partykularnych kościołów tej samej Konferencji Episkopatu. Zgodnie z kan. 443 KPK „§ 1. Na synod partykularny należy wezwać i mają na nim głos decydujący: 1° biskupi diecezjalni; 2° biskupi koadiutorzy i pomocnicy; 3° inni biskupi tytularni, którzy na danym terytorium wykonują szczególne zadanie, zlecone im przez Stolicę Apostolską lub Konferencję Episkopatu; § 2. Na synody partykularne mogą być wezwani inni biskupi tytularni, także emeryci, mieszkający na danym terytorium. Mają oni prawo głosu decydującego; § 3. Na synod partykularny należy wezwać, ale tylko z głosem doradczym: 1° wikariuszy generalnych i wikariuszy biskupich wszystkich Kościołów partykularnych terytorium; 2° wyższych przełożonych instytutów zakonnych oraz stowarzyszeń życia apostołskiego, w liczbie – tak w odniesieniu do mężczyzn, jak i kobiet – do ustalenia przez Konferencję Episkopatu lub biskupów prowincji, wybranych przez wszystkich wyższych przełożonych instytutów i stowarzyszeń, mających swoją siedzibę na terytorium; 3° rektorów uniwersytetów kościelnych i katolickich oraz dziekanów wydziałów teologii i prawa kanonicznego, mających siedzibę na danym terytorium; 4° niektórych rektorów wyższych seminariów duchownych, w liczbie wskazanej w n. 2, wybranych przez rektorów seminariów, położonych na tym terytorium; § 4. Na synody partykularne mogą być także wezwani, ale z głosem jedynie doradczym, prezbiterzy oraz inni wierni, ale w liczbie nie przekraczającej połowy tych, o których w § 1–3; § 5. Na synod prowincjalny należy ponadto wezwać kapituły katedralne oraz Radę kapłańską i Radę duszpasterską każdego Kościoła partykularnego tak, by każda z nich wybrała spośród swoich członków w sposób kolegialny i wysłała dwóch przedstawicieli. Mają oni jedynie głos doradczy; § 6. Na synody partykularne wolno zaprosić jako gości również innych, jeśli wyda się to wskazane: zdaniem Konferencji Episkopatu w odniesieniu do synodu plenarnego lub metropolity wraz z biskupami sufraganami w odniesieniu do synodu prowincjalnego”.

Synod partykularny zgodnie z założeniem posiada władzę rządzenia. Przejawia się to w formie decyzji prawotwórczych. Zachowując zawsze prawo powszechne Kościoła – podejmuje decyzje w tym, co wydaje się odpowiednie dla wzrostu wiary, ukierunkowania wspólnej działalności pasterskiej, poprawy obyczajów, zachowania, wprowadzenia lub strzeżenia jednakowej dyscypliny kościelnej¹⁷.

Wierni mają ogromny wpływ na tworzenie prawa zwyczajowego. Prawo zwyczajowe Kościoła zostało uregulowane w kan. 23–28 oraz w kan. 5 KPK. Wspomniane kan. 23–28 dotyczą zwyczajów, które będą się tworzyć, czy będą

¹⁶ <<http://www.parafia-lysagora.cba.pl/index.php/synod/327-synod-diecezjalny-cel-i-przygotowanie-wedlug-instrukcji-de-synodis-dioecesanis-agendis>>, dostęp: 01.01.2020.

¹⁷ KPK, kan. 445.

przez wspólnotę wprowadzane i specyfiki tychże zwyczajów oraz reguł, którymi należy się kierować przy wprowadzaniu zwyczajów. Trzeba pamiętać o tym, że „Zwyczaj faktyczny może przekształcić się w zwyczaj prawny (*consuetudo iuris*), jeśli uzyska zgodę prawodawcy. Zwyczaj prawny jest źródłem obowiązującej normy postępowania, podobnie jak ustawa. A więc na porządek prawny w Kościele składają się nie tylko ustawy stanowione przez ustawodawcę, czyli przedmiotowe prawo pisane, lecz także zwyczaje prawne, czyli przedmiotowe prawo niepisane, wprowadzone przez wiernych za zgodą prawodawcy”¹⁸. Jak widać, często zachowanie utrwalone w jakiejś społeczności, funkcjonujące od długiego czasu, może przerodzić się w akt normatywny, szanowany i praktykowany przez społeczność. Powstawanie i trwanie prawa zwyczajowego, także w historii, szczegółowo opisał prof. Marian Żurowski¹⁹.

Tylko zwyczaj, który nie sprzeciwia się prawu Bożemu, może uzyskać moc prawa. Ponadto musi być rozumny (mieć sens i możliwość bycia przedmiotem ustawy) i zrozumiały dla wspólnoty²⁰. Co więcej, wspólnota wiernych, jeżeli jest zdolna do przyjęcia zwyczaju, winna zachowywać zwyczaj z zamiarem wprowadzenia prawa. Wówczas taki zwyczaj może uzyskać moc ustawy. Zwyczaj nie może być dla Kościoła niszczący. Musi budować dobro wspólne i utwierdzać wspólnotę w wierze.

Zwyczaj, aby stał się prawem, „jeśli nie uzyskał specjalnego zatwierdzenia właściwego prawodawcy, musi trwać przez czas przepisany ustawą, a mianowicie: – zwyczaj przeciwny obowiązującemu prawu kanonicznemu oraz zwyczaj obok prawa kanonicznego uzyskuje moc prawną, jeśli jest zachowywany zgodnie z prawem w sposób ciągły przez trzydzieści lat; – zwyczaj przeciwny ustawie kanonicznej, która zawiera klauzulę zabraniającą przyszłych zwyczajów, może mieć pierwszeństwo przed tą ustawą, jeśli jest stuletni lub niepamiętny (kan. 26). Ponadto, jeśli zwyczaj zgodny z prawem trwa trzydzieści lat, stanowi on autentyczną interpretację ustawy”²¹. Oczywiście, należy mieć na względzie również wygaśnięcie zwyczaju. Możliwe jest bowiem powstanie nowego zwyczaju w miejsce dotychczas funkcjonującego bądź też powstanie ustawy, która może znosić zwyczaj.

Zasady tworzenia prawa kanonicznego obowiązują wszystkie podmioty posiadające kompetencje w prawotwórstwie kanonicznym. Naczelną zasadą tworzenia prawa kanonicznego (i nie tylko, bo w prawie polskim ta zasada jest również nadrzędną) jest zasada, która stanowi o tym, że konkretny akt prawny, czy to powszechny, czy partykularny musi pochodzić od organu, podmiotu wyposażonego w tego rodzaju kompetencje. Podkreślić należy, że „Władza ustawodawcza powinna być wykonywana w sposób przepisany prawem. Ustawodawca kościelny, niższy od władzy najwyższej, nie może swojej władzy ustawodawczej delegować innym, chyba że prawo wyraźnie stanowi inaczej. Niższy ustawodawca nie może ważnie wydać ustawy, która by się sprzeciwiała ustawie pochodzącej od ustawodawcy

¹⁸ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1, Olsztyn 1985, s. 242.

¹⁹ M. Żurowski, *Prawo nowego przymierza*, s. 46–64.

²⁰ L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, s. 100.

²¹ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 1, s. 242.

wyższego (kan. 135 § 2). Jest więc rzeczą oczywistą, że np. biskup diecezjalny nie może swojej władzy ustawodawczej przekazać innym (zob. kan. 391 § 2, 466), chyba że ustawa powszechna wyraźnie czyni jakiś wyjątek (zob. kan. 30, 31); nie może też wydawać ustaw przeciwnych prawu powszechnemu, prawnym postanowieniom Konferencji Biskupów czy uchwałom synodu plenarnego²².

W podobnym tonie wypowiada się również autor w Komentarzu do Kodeksu prawa kanonicznego pod redakcją Piotra Majera, gdzie wyraźnie zaznacza, że „są trzy wymagania, które muszą być zachowane przy sprawowaniu władzy ustawodawczej: „a) praworządność *in lege ferenda*, a więc zachowanie procedury wymaganej przy sprawowaniu prawa; b) podporządkowanie się najwyższej władzy; c) hierarchia norm pochodzących od ustawodawców o różnej randze hierarchicznej”²³. Inni podkreślają zasadę terytorialności prawa²⁴, respektowania przy stanowieniu prawa zasady pomocniczości, a także zasady ochrony praw osoby, praw przyznanych już, a także respektowania normy podstawowej zawartej w kan. 1752, że najwyższym prawem jest obowiązek troski o zbawienie dusz.

Poza jednoosobowym modelem tworzenia prawa wyróżnić należy też model, który jest oparty na koncyliacji, która jest swego rodzaju porozumieniem wszystkich stron biorących udział w danym procesie prawotwórczym.

Prawo kanoniczne może być też stanowione w modelu synodalnym, gdzie występuje kilka sposobów jego realizacji. „Można tu wymienić synod biskupów (kan. 342–348) i synod diecezjalny (kan. 460–468)”²⁵. Prawo to jest niezwykle ciekawe z punktu widzenia władzy ustawodawczej.

4. Organy kompetentne do stanowienia kanonicznego prawa powszechnego i partykularnego

Wśród organów kompetentnych w zakresie stanowienia prawa kanonicznego wyróżnić należy podmioty mające kompetencje w zakresie prawa powszechnego oraz partykularnego. Powszechne prawo kanoniczne pochodzić może od następujących autorów: 1) Biskup Rzymu; 2) Soboru w łączności z Biskupem Rzymu; 3) Synodu Biskupów, gdy uchwały zostaną zatwierdzone przez Papieża. Partykularne prawo kanoniczne pochodzi od: 1) Biskupa diecezjalnego; 2) Synodów partykularnych; 3) Konferencji Episkopatu; 4) Wiernych, gdy mamy do czynienia ze zwyczajem⁷

²² Tamże, s. 155.

²³ *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, pod red. P. Majera, Kraków 2011, s. 178.

²⁴ M. Żurowski, *Prawo nowego przymierza*, s. 30; P. Kroczeck, *Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych w perspektywie organów władzy publicznej. Klauzule generalne*, Kraków 2017, s. 123–124.

²⁵ P. Kroczeck, *Modele stanowienia prawa w Kościele i ich konsekwencje dla wykładni prawa*, w: *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, pod red. A. Zakrety, A. Sosnowskiego, Kraków 2013, s. 312.

Decyzje prawotwórcze pochodzą najczęściej od Papieża. Ponadto powszechne akty normatywne Kościoła mogą być tworzone na zasadzie koncyliacji, czyli przez organ prawodawczy składający się z wielu osób. „Każdy z podmiotów mających w tym organie członkostwo posiada zasadniczo takie same prawa, gdy mowa o zgłaszaniu propozycji rozwiązań legislacyjnych i taki sam głos w przypadku głosowania nad projektem aktu normatywnego. [...] organ uczestniczący w modelu koncyliacyjnym podejmuje decyzje w procesie legislacyjnym określoną większością głosów. Przykładem zastosowania tego modelu w prawie kanonicznym jest stanowienie prawa przez sobory, synody partykularne czy Konferencje Episkopatu”²⁶.

Uprawnienia organów kompetentnych do stanowienia prawa kanonicznego będą uwzględniane w kolejnym punkcie, przy omawianiu pozycji osoby w procesie prawotwórczym.

5. Pozycja osoby w procesie prawotwórczym w prawie kanonicznym

Pozycja osoby w procesie prawotwórczym może być rozpatrywana w zależności od funkcji, jaką osoba ta sprawuje, zarówno pod kątem obowiązków, jak i uprawnień. Jej pozycja zależeć będzie także od formy działania, którą zechce wybrać. Może to być określona instytucja prawnie uregulowana bądź formy nieuregulowane, czyli tzw. doradcze, wpływające, ale nieformalne. Wzięcie udziału w pracach nad tworzeniem aktów normatywnych w Kościele jest niewątpliwie wyrazem troski i zaangażowania we wspólnotę. Wyłącznie osoba zainteresowana ma prawo udziału w tych pracach. Nie istnieją środki przymusu.

Osoba może zaangażować się w proces prawotwórczy na różne sposoby. Jedną z form może być np. napisanie artykułu na dany temat lub opublikowanie postów w serwisach społecznościowych. Mamy wiele dostępnych form i możliwości zależnie od tego, ile trudu włoży dana osoba, by coś zmienić, obronić bądź utworzyć. Ponadto należy uwzględnić kwestie dotyczące rad parafialnych, diecezjalnych i papieskich. Wskazane ciała doradcze mają ogromny wpływ na proces prawotwórczy. Ich istnienie jest wymagane w prawie kanonicznym, co stanowi krok otwierający instytucje prawotwórcze na głosy osób związanych postanowieniami prawa kanonicznego. Osoba może wyrazić wiele postulatów pochodzących nie tylko bezpośrednio od niej samej, ale także z najbliższego otoczenia na podstawie rozmów i spotkań z innymi osobami zainteresowanymi losami Kościoła. Wierni Kościoła mają głos o charakterze doradczym, jeśli chodzi o forum diecezji lub parafii. W tym drugim przypadku mogą wykonywać zadania poprzez parafialną radę duszpasterską, której przewodniczy proboszcz. Ograniczenie wynika niejako z zasady, że współpracować nie znaczy zastępować. Uprawnienia wszystkich

---

²⁶ P. Kroczek, *Modele stanowienia prawa w Kościele...*, s. 311.

wiernych związane ze stanowieniem prawa dotyczą ogółu wiernych i wyróżnić można wśród nich przedstawianie potrzeb wspólnoty, jej dążeń, etc.

Spśród instytucji dających możliwość udziału wiernym w tworzeniu prawa w Kościele należy wskazać synod diecezjalny, plenarny oraz metropolitalny. Konieczne jest również rozeznanie się w konkretnej sytuacji, bowiem jak wskazuje kan. 212 § 3, to stopień posiadanej wiedzy, kompetencji i zdolności, którymi dysponuje jednostka, wpływa na przysługujące jej prawa. Odnosi się to także do prawa wyjawienia „swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła oraz – zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, szacunek wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby – podawania go do wiadomości innym wiernym”²⁷. Jest to bardzo istotna kwestia. Uzależnia bowiem poziom wpływu na proces prawotwórczy w prawie kanonicznym od wiedzy, doświadczenia i pozycji osoby.

W podobnym tonie stanowi kan. 218. Zgodnie z jego regulacją, „Ci, którzy zajmują się świętymi naukami, korzystają ze słusznej wolności poszukiwania, jak również roztropnego wypowiedzania swojego zdania w sprawach, w których są specjalistami, z zachowaniem jednak posłuszeństwa należnego Nauczycielskiemu Urzędowi Kościoła”²⁸. Jest to swoista delegacja dla ludzi znających się i mających doświadczenie w konkretnych sprawach.

Obowiązki wszystkich wiernych związane ze stanowieniem prawa można ująć w sposób bardzo ogólny. Każdy wierny musi wypełniać swoje zadania, które mogą się różnić w zależności od jego pozycji, wiedzy, doświadczenia etc. Na tym etapie należy zwrócić uwagę na obowiązek współpracy w budowaniu wspólnoty oraz troski o dobro wspólne Kościoła i wszystkich wiernych. Dbanie to to zarazem obowiązek i uprawnienie.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. w kan. 443–445 oraz 463–466 wylicza szczegółowo obowiązki, zwłaszcza duchownych, związane ze stanowieniem prawa. Kanon 443 wskazuje duchownych, których należy wezwać na synod partykularny. Osoby te mają ściśle określone obowiązki. Głos decydujący należy do biskupów diecezjalnych, biskupów koadiutorów i pomocniczych oraz innych biskupów tytularnych, którzy na danym terytorium wykonują szczególne zadanie zlecone im przez Stolicę Apostolską lub Konferencję Episkopatu, oraz innych biskupów tytularnych, w tym emerytów mieszkających na danym terytorium²⁹. Na synod partykularny wzywa się także: „1 wikariuszy generalnych i wikariuszy biskupich wszystkich Kościołów partykularnych terytorium; 2 wyższych przełożonych instytutów zakonnych oraz stowarzyszeń życia apostołskiego, w liczbie – tak w odniesieniu do mężczyzn, jak i kobiet – do ustalenia przez Konferencję Episkopatu lub biskupów prowincji, wybranych przez wszystkich wyższych przełożonych instytutów i stowarzyszeń, mających swoją siedzibę na terytorium; 3 rektorów uniwersytetów kościelnych i katolickich oraz dziekanów wydziałów teologii i prawa kanonicznego, mających siedzibę na danym

²⁷ KPK, kan. 212 § 3.

²⁸ KPK, kan. 218.

²⁹ KPK, kan. 443 § 1–2.

terytorium; 4 niektórych rektorów wyższych seminariów duchownych w liczbie wskazanej w n. 2, wybranych przez rektorów seminariów, położonych na tym terytorium”³⁰. Głos doradczy mają także prezbiterzy oraz inni wierni, kapituły katedralne oraz Rada kapłańska i Rada duszpasterska każdego Kościoła partykularnego, tak by każda z nich wybrała spośród swoich członków i wysłała po dwóch przedstawicieli.

Obowiązki duchownych związane ze stanowieniem prawa wynikają też z kan. 444 KPK, zgodnie z którym wzywani na synody partykularne mają obowiązek wziąć w nich udział. Mogą nie uczestniczyć w synodzie jedynie wtedy, gdy podadzą przewodniczącemu synodu uzasadnioną przyczynę niemożności uczestniczenia w nim. Ciekawe rozwiązanie przyjęte zostało w kan. 444 § 2, zgodnie z którym „Ci, którzy są wezwani na synody partykularne i mają na nich głos decydujący, w razie zaistnienia słusznej przeszkody, mogą wysłać pełnomocnika. Posiada on głos tylko doradczy”³¹.

Kolejne obowiązki wynikają z kan. 463 KPK. Dotyczą uczestnictwa w pracach synodu diecezjalnego. Obowiązek uczestnictwa wymagany jest od biskupa koadiutora oraz biskupów pomocniczych, wikariuszy generalnych i wikariuszy biskupich, wikariuszy sądowych, kanoników kościoła katedralnego, członków Rady kapłańskiej, wiernych świeckich, a także członków instytutów życia konsekrowanego, wybranych przez Radę duszpasterską w sposób i w liczbie do określenia przez biskupa diecezjalnego, albo – tam gdzie nie ma tej Rady – w sposób oznaczony przez biskupa diecezjalnego, rektor wyższego seminarium diecezjalnego, dziekani, przynajmniej jeden prezbiter z każdego dekanatu, wybrany przez wszystkich pełniących tam duszpasterstwo oraz niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które posiadają dom w diecezji, wybrani w liczbie w sposób określony przez biskupa diecezjalnego³².

Należy przypomnieć, że w trakcie synodu diecezjalnego jedynym ustawodawcą jest biskup diecezjalny. Pozostali uczestnicy mają jedynie głos doradczy. Biskup diecezjalny sam podpisuje deklaracje i dekryty synodalne, które mogą być promulgowane jedynie jego autorytetem³³. Wierni świeccy stanowią pomoc w wypełnianiu zadań na synodach diecezjalnych, które są zebraniem wybranych kapłanów i wiernych świeckich Kościoła partykularnego. Wyrażając swoje opinie – dzięki doświadczeniu życiowemu – pomagają w tworzeniu dekretów, deklaracji i innych aktów normatywnych. Wszyscy członkowie synodu pełnią funkcję doradcą w sprawach, w których przez swój sposób bycia, doświadczenie i zaangażowanie są kompetentni. Winni oni przestrzegać zasad: kompetencji, pomocniczości, legalności i dobra wspólnego³⁴.

Pozycja osoby w procesie prawotwórczym może wynikać również z możliwości jej udziału w synodzie metropolitalnym, który uregulowany został przez ustawodawcę kościelnego w kan. 443–445. Na synod metropolitalny powinny zostać

³⁰ KPK, kan. 443 § 3.

³¹ KPK, kan. 444 § 2.

³² KPK, kan. 463 § 1.

³³ KPK, kan. 466.

³⁴ M. Sitarz, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym*, Lublin 2008, s. 34–56.

wezwane określone osoby, których katalog ustawodawca kościelny podał w kan. 443 § 1, zgodnie z którym na „synod partykularny należy wezwać i mają na nim głos decydujący: 1° biskupi diecezjalni; 2° biskupi koadiutorzy i pomocniczy; 3° inni biskupi tytularni, którzy na danym terytorium wykonują szczególne zadanie, zlecone im przez Stolicę Apostolską lub Konferencję Episkopatu”.

Warta podkreślenia jest zasada obligatoryjności udziału, obowiązująca osoby wezwane na synod. Tylko wysoce uzasadniony powód daje możliwość wysłania na obrady synodalne pełnomocnika, ale dotyczy to jedynie uczestnika posiadającego prawo głosu decydującego. W takiej sytuacji osoba pełniąca tę rolę ma głos tylko doradczy³⁵.

Ks. prof. Wojciech Góralski wyróżnia cztery kategorie uczestników synodu plenarnego: 1) tych, których należy wezwać i którzy cieszą się głosem decydującym; 2) tych, których można wezwać z prawem głosu decydującego; 3) tych, których należy wezwać, lecz tylko z głosem doradczym; 4) tych, których można wezwać, też jedynie z głosem doradczym. Z głosem decydującym mamy do czynienia w przypadku następujących jego uczestników: biskupów diecezjalnych, biskupów koadiutorów, biskupów pomocniczych oraz innych biskupów tytularnych, którzy na danym terytorium wykonują szczególne zadanie, zlecone im przez Stolicę Apostolską lub Konferencję Episkopatu³⁶. Wymienieni duchowni są też członkami Konferencji Episkopatu. Prawo głosu decydującego mają podczas synodu inni biskupi tytularni, także emerytowani, którzy mieszkają w obrębie danego regionu. Ważne jest to, że wymienione regulacje dotyczące możliwości ingerencji w procesy prawotwórcze w Kościele obowiązują. Problem jest jednak ze znajomością tych zasad i instytucji³⁷.

Możliwość wpływu wiernych na proces prawotwórczy w prawie kanonicznym występuje też na poziomie Synodu Biskupów. Synod Biskupów zbiera się na zgromadzeniach zwyczajnych, sesjach specjalnych oraz sesjach nadzwyczajnych. Ostatni Synod Biskupów, który obradował jako Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne, rozpoczął się 3 października 2018 r., a zakończył 28 października tego roku. Jego tematem byli ludzie młodzi, wiara i rozeznawanie powołania. Kolejny rozpoczął się w dniach 9–10 października 2021 r. w Rzymie, a następnie 17 października w każdym Kościele partykularnym. Kluczowym etapem będzie celebrowanie XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w październiku 2023 r.

Oprócz Synodu Biskupów pracującego w formie Zwyczajnych Zgromadzeń wskazać należy także na synody odbywające się w postaci sesji specjalnych. Ostatnia Sesja Specjalna (X) odbywała się 6–27 października 2019 r. Ostatnia Sesja Nadzwyczajna (III) dotyczyła wyzwań duszpasterskich związanych z rodziną w kontekście ewangelizacji i miała miejsce w dniach 5–19 października 2014 r. Ciekawostką jest fakt, że Synod Biskupów ma swoją stronę internetową, gdzie można śledzić przebieg jego prac. Dostępna jest ona pod adresem: www.synod.va.

³⁵ KPK, kan. 444.

³⁶ W. Góralski, *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 1988, nr 3–4, s. 37; KPK, kan. 439.

³⁷ Por. W. Góralski, *Instytucja synodu...*, s. 37–39.

Pozycja osoby w działaniach prawotwórczych może wynikać również z jej udziału w różnego rodzaju radach (parafialnej, diecezjalnej, papieskiej). Rada parafialna jest głosem doradczym i funkcjonuje na zasadach określonych przez biskupa diecezjalnego³⁸. Z perspektywy członka rady istotne jest docieranie do innych osób, nawet tych niezwiązanych z Kościołem, oraz czynny udział w rozmowach i debatach na tematy materialno-gospodarcze parafii³⁹.

Radą diecezjalną jest rada do spraw ekonomicznych. Na mocy kan. 492 w każdej diecezji należy „ustanowić radę do spraw ekonomicznych, na czele której stoi biskup diecezjalny lub jego delegat, składającą się z przynajmniej trzech wiernych mianowanych przez biskupa, biegłych w sprawach ekonomicznych, znających dobrze prawo świeckie i odznaczających się prawością”⁴⁰. Rada ekonomiczna ma w swojej kompetencji przygotowywanie corocznie preliminarza przychodów i wydatków przewidzianych w związku z zarządzaniem diecezją w roku następnym, jak również zatwierdza bilans przychodów i rozchodów za rok ubiegły, który przedstawia jej ekonom w formie rozliczenia⁴¹.

Wierni mogą wpływać na prawodawstwo Kościoła także poprzez udział w radach papieskich. Mają one mocno specjalistyczny zakres zadań i spraw, którymi się zajmują. W każdej wspólnocie ludzkiej istnieje prawo w zależności od przyjętego systemu wartości, systemu politycznego czy też filozoficznego, a prawo to obowiązuje rządzących i rządzonych. Niektórzy nie lubią prawa, uważając, że ogranicza ono ich wolność. Ale jeśli ich uprawnienia zostaną naruszone, wtedy zaczynają odwoływać się mimo wszystko do prawa. „Ludzie chcą sprawiedliwości, którą prawo przez nich stanowione winno zagwarantować. [...] Powyższe założenia dotyczą także ustawodawcy kościelnego, prawa kościelnego i jego adresata w Kościele. Istotnym wyróżnikiem jest fakt, że prawo kościelne jest zbudowane na gruncie Ewangelii i działa w rzeczywistości bosko-ludzkiej, jaką jest Kościół”⁴².

Wiele zakresów udziału wiernych w procesach prawotwórczych wynikało też z możliwości ich udziału w radach i komisjach papieskich, które w największej liczbie działały do września 2016 r.⁴³, a ostatecznie do 4 czerwca 2022 r.: Papieska Rada do spraw Popierania Jedności Chrześcijan, Papieska Rada Iustitia et Pax, Papieska Rada do spraw Opieki Pastoralnej nad Migrantami i Podróżnymi, Papieska Rada do spraw Opieki Pastoralnej nad Służbą Zdrowia, Papieska Rada do spraw Interpretacji Tekstów Prawnych, Papieska Rada do spraw Dialogu Międzyreligijnego, Papieska Rada do spraw Kultury, Papieska Rada do spraw Komunikacji Społecznej, Komisja do spraw Kontaktów Religijnych z Judaizmem, Komisja do spraw Kontaktów Religijnych z Islamem, Papieska Komisja do spraw

³⁸ KPK, kan. 536 § 2.

³⁹ <<http://parafiawilkszyn.pl/parafia/45-2/statut-rady-parafialnej/>>, dostęp: 12.12.2018.

⁴⁰ KPK, kan. 492.

⁴¹ KPK, kan. 493.

⁴² A. Kaczor, *Papieska Rada Tekstów Prawnych i interpretacje autentyczne*, „Kościół i Prawo” 2013, nr 2, s. 133.

⁴³ *Kiedy to dwie rady (Papieska Rada ds. Świeckich i Papieska Rada ds. Rodziny) weszły w skład nowej Kongregacji do spraw Świeckich, Rodziny i Życia*, <<https://deon.pl/kosciol/komentarzel/nowa-kongregacja-do-spraw-swieckich,403067>>, dostęp: 30.11.2022.

Zachowania Artystycznego i Historycznego Dziedzictwa Kościoła⁴⁴. 19 marca 2022 r. została ogłoszona Konstytucja Papieża Franciszka *Praedicate Evangelium* reformująca Kurie Rzymską⁴⁵. Na mocy tej konstytucji połączono niektóre papieskie rady i kongregacje, przekształcając je w dykasteria. Powołano wtedy następujące dykasteria: Dykasteria do spraw Ewangelizacji, Dykasteria Nauki Wiary, Dykasteria do spraw Posługi Miłosierdzia, Dykasteria do spraw Kościołów Wschodnich, Dykasteria do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Dykasteria Spraw Kanonizacyjnych, Dykasteria do spraw Biskupów, Dykasteria do spraw Duchowieństwa, Dykasteria do spraw Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Dykasteria do spraw Świeckich, Rodziny i Życia, Dykasteria do spraw Popierania Jedności Chrześcijan, Dykasteria do spraw Dialogu Międzyreligijnego, Dykasteria Kultury i Edukacji, Dykasteria do spraw Służby Integralnemu Rozwojowi Człowieka, Dykasteria do spraw Tekstów Prawnych, Dykasteria do spraw Komunikacji. W nowych dykasteriach wierni nadal mają wpływ na tworzenie prawa, a w niewielkim stopniu także inne osoby, nienależące do Kościoła katolickiego.

Wiadomo, że rady i inne instytucje papieskie mają największe możliwości wpływania na kształt prawodawstwa, a rady diecezjalne mają szersze możliwości wpływu na stanowienie prawa niż rady parafialne. Unaocznia to zasadę hierarchiczności Kościoła. Jednak największą możliwością udziału w stanowieniu prawa mają wierni poprzez utrwalanie zwyczajów mądrych, służących tak dobru Kościoła, jak i dobru poszczególnych osób. Kryteria uznawania i dopuszczalności prawa zwyczajowego określone zostały przez prawodawcę powszechnego w kan. 23–28 KPK⁴⁶.

6. Promulgacja aktu normatywnego prawa kanonicznego

Promulgacja aktu normatywnego jest etapem warunkującym jego wejście w życie. Jest to proces polegający na wydaniu aktu, który jest prawidłowo skonstruowany. Najważniejszym etapem jest podanie go do publicznej wiadomości w ściśle określony sposób. Umożliwia to adresatom norm zapoznanie się z ich treścią. A ci, którzy uczestniczyli w procesie prawotwórczym, mogą przekonać się, czy i w jakim stopniu ich postulaty zostały uwzględnione.

Zgodnie z kan. 8 KPK oraz opracowaniem ks. Mirosława Sitarza, „aby powstał akt normatywny mógł stać się częścią obowiązującego prawa, powinien spełniać następujące wymogi: 1) być wydany przez kompetentny organ władzy, który w toku jego ustanowienia postępował zgodnie z przewidzianymi w prawie procedurami; 2) być prawidłowo skonstruowany; 3) zostać podany do wiadomości

⁴⁴ <<https://szlakami.pl/rady-papieskie/>>, dostęp: 11.12.2019.

⁴⁵ Treść Konstytucji dostępna jest na oficjalnej stronie internetowej: <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html>, dostęp: 21.11.2022.

⁴⁶ *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Poznań 2003, s. 78–85.

publicznej w określony prawnie sposób⁴⁷. Promulgacja jest więc istotną i niezbędną czynnością wymaganą do wejścia w życie aktu normatywnego. Do kanonów dotyczących promulgacji zaliczyć należy kan. 16 – dotyczący zasad promulgacji interpretacji autentycznej w formie ustawy; kan. 31 – dotyczący promulgacji ogólnego dekretu wykonawczego (odsyłający do kan. 8); kan. 94 dotyczący promulgacji statutów; kan. 445 – dotyczący promulgacji dekretów Konferencji Episkopatu; kan. 446 – dotyczący promulgacji uchwał synodu partykularnego; kan. 466 o promulgacji deklaracji i dekretów synodu diecezjalnego.

Wnioski

W poszczególnych punktach artykułu wyjaśniono najpierw, czym jest każdy proces prawotwórczy, następnie zadania prawodawcy i możliwości osoby w każdym procesie prawotwórczym. W zasadniczej części artykułu przedstawiono pojęcie procesu prawotwórczego w prawie kanonicznym, wskazano organy kompetentne w zakresie stanowienia prawa powszechnego i partykularnego. Są nimi w przypadku prawa powszechnego: 1. Biskup Rzymu, 2. Sobór w łączności z Biskupem Rzymu, 3. Synod Biskupów, gdy uchwały zostaną zatwierdzone przez Papieża; w przypadku prawa partykularnego: 1. Biskup diecezjalny, 2. Synod partykularny, 3. Konferencja Episkopatu; 4. Wierni, zwłaszcza w zakresie tworzenia prawa zwyczajowego.

Omówiono pozycję prawodawcy oraz innych podmiotów uczestniczących lub mających możliwości uczestniczenia w tym procesie. Ustalono, że proces prawotwórczy w obrębie prawa kanonicznego jest bardzo sformalizowany, co zapewnia jego czytelność i przejrzystość. Najważniejszą nowością jest wskazanie roli osób uczestniczących w procesie stanowienia prawa kanonicznego oraz ich zadania w jego przebiegu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że udział osoby w tym procesie jest bardzo istotny. Nie tylko z punktu sprawowanej władzy ustawodawczej i co za tym idzie konieczności inicjowania poszczególnych procesów, ale także z punktu widzenia osoby należącej do Kościoła (świeckiej czy duchownej) jako podmiotu mogącego inicjować ten proces, doradzać, a także wskazywać pożądane kierunki zmian w zakresie prawa kanonicznego.

Jak widać, instytucji umożliwiających udział osobie w tworzeniu prawa, nawet tych nienazwanych, jest bardzo dużo. Wiele zależy od chęci i zaangażowania konkretnej osoby i jej troski o wspólnotę. Trzeba dodać, że poza wskazanymi powyżej instytucjami istnieją inne „narzędzia” umożliwiające wpływ na treść konkretnych dekretów i innych aktów. Należą do nich m.in.: oddziaływanie na prawodawcę poprzez artykuły zamieszczane w czasopiśmie i w prasie katolickiej, organizowanie konferencji naukowych na ważne tematy, organizowanie spotkań, zajęć zainteresowanych osób z decydentami etc. Z powyższego jasno

⁴⁷ M. Sitarz, *Wymogi stanowienia prawa w Kościele partykularnym. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 26(2013), s. 85–93.

wynika, że osoby biorące aktywny udział w życiu Kościoła mają wpływ i możliwość przekazania informacji o dążeniach wspólnoty oraz ich oczekiwaniach osobom mającym kompetencje w zakresie prawotwórstwa w Kościele.

BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane:

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski*, Poznań 2022.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 15.09.1917, Rzym 1917, AAS 9 (1917) II.
- Praedicate Evangelium*, Konstytucja Apostolska o Kurii Rzymskiej i jej Służbie Kościołowi w Świecie, 19 marca 2022 r., <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-constitutio-ap-praedicate-evangelium.html>, dostęp: 21.11.2022.
- Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium de pastorali ministerio Ecclesiae imago*, 22.02.1973, Typis Polyglottis Vaticanis 1973. Tekst polski: Kongregacja Biskupów, *Dyrektorium Ecclesiae imago na temat pasterskiej postugi biskupów*, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawnoliturgiczne)*, oprac. E. Sztafrowski, t. VI, z. 1, Warszawa 1975, s. 15–352.

Literatura:

- Gerosa L., *Prawo Kościoła*, przeł. I. Pękalski, Poznań 1999.
- Ghirlanda G., *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, przeł. S. Kobiałka, Kraków 1996.
- Góralski W., *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 1988, nr 3–4, s. 35–44.
- Kaczor A., *Papieska Rada Tekstów Prawnych i interpretacje autentyczne*, „Kościół i Prawo” 2013, nr 2, s. 125–137.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, pod red. P. Majera, Kraków 2011.
- Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Poznań 2003.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, pod red. M. Haczkowskiej, Warszawa 2014.
- Kroczyński P., *Modele stanowienia prawa w Kościele i ich konsekwencje dla wykładni prawa*, w: *Servabo legem tuam in toto cordemeo. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, pod red. A. Zakręty, A. Sosnowskiego, Kraków 2013, s. 291–316.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1, Olsztyn 1985.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986.
- Przybysławska J., *Władza biskupa diecezjalnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2, s. 83–91.
- Sitarz M., *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym*, Lublin 2008.
- Sitarz M., *Wymogi stanowienia prawa w Kościele partykularnym. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 26(2013), s. 85–93.
- Sztafrowski E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985.
- Wronkowska S., *Polski proces prawotwórczy – między autonomią a polityką*, „Ius et Lex” 2005, nr 3, s. 196–211.
- Żurowski M., *Prawo nowego przymierza*, Poznań 1989.

Źródła internetowe:

- <<http://www.parafia-lysagora.cba.pl/index.php/synod/327-synod-diecezjalny-cel-i-przygotowanie-wedlug-instrukcji-de-synodis-dioecesis-agendis>>, dostęp: 01.01.2020.
- <<http://parafiawilkszyn.pl/parafia/45-2/statut-rady-parafialnej/>>, dostęp: 12.12.2018.
- <<https://szlakami.pl/rady-papieskie/>>, dostęp: 11.12.2019.

THE LAW-MAKING PROCESS IN CANON LAW

SUMMARY

The main content of the article is contained in six points: The first point explains what the law-making process is. The second presents the tasks of the legislator and capabilities of a person in the law-making process. The third section presents the principles of the law-making process in canon law. The fourth point of the article is devoted to the authorities competent to enact common and particular law. The fifth point defines the position of persons participating or having the opportunity to participate in this process. The last point was devoted to the promulgation of a normative act of canon law. The position of the legislator and other entities participating or having the opportunity to participate in this process is discussed. It was established that the law-making process within canon law it is very formalized, which ensures its legibility and transparency. The most important novelty is the indication of the role of persons participating in the canon law-making process and their tasks in its course. They can initiate this process, advise or indicate the desired directions of changes in the field of canon law. People who actively participate in the life of the Church sometimes have the opportunity to co-decide in the law-making process, and always the opportunity to provide information about the aspirations of the Church and expectations of the community to people competent in the field of law-making in the Church.

KEYWORDS: canon law, law-making, person's participation, canon, synod

